

Zij was een zwarte

Tussen 22 juni en 6 juli 1946 publiceerde de toenmalige romancier en journalist Louis-Paul Boon (1912-1979) in de communistische partijkrant *De Roode Vaan* zijn achtvoudige reportage *Hij was een zwarte*.¹

In dit feitelijke feuilleton liet Boon zich niet alleen laatdunkend uit over de collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar tegelijk ook over de wijze waarop die collaboratie werd bestraft: vooral de kleine garnalen betaalden de rekening en daarenboven werd in de interneringskampen geenszins aan “*democratische heropvoeding*” gedaan. Vooral dat laatste was een gemiste kans, oordeelde Boon. En daarenboven meende hij dat die verkeerde aanpak de kiemen zou leggen voor de herleving van de Nieuwe Orde.

Die publicatie leidde net niet tot het ontslag van de auteur bij de krant, waar hij sinds de Bevrijding in dienst was getreden als journalist en waar hij o.m. de rubriek *Kunst en Letteren* verzorgde. De KPVB (Kommunistische Partij van België) claimde immers de verdiensten van de weerstand tijdens de oorlog en van de uitzuivering na de oorlog. Dat Boons pen onverdacht was, bleek nochtans duidelijk uit het feit dat hij na zijn vertrek uit de communistische partijkrant in dienst trad bij *Front*, hét orgaan van de weerstand en de stimulator van de repressie.

Voor en na Boons emotioneel proza omtrent de repressie werden reeds miljoenen woorden ingeslemt in de vrij hobbelige problematiek van collaboratie en repressie. Vooral door de apologeten van de collaboratie enerzijds en die van de massale bestraffing anderzijds.

Wat het massale karakter van de repressie betreft, spreken de algemeen bekende cijfers overigens voor zich. Ook Boons partij- en geestesgenoot én bovendien volksvertegenwoordiger Bert Van Hoorick (1915-2000) merkte schamper op “*hoe vanuit Londen zelf langs ‘radio België’ werd uitgeroepen: ‘Ieder zijn zwarte!’*”²

1. Geciteerd en opgenomen in: L.-P. Boon, Chr. Van der Heyden, K. Humbeek & D. Verhulst, *Hij was een zwarte. Over oorlog en collaboratie*, Antwerpen-Amsterdam, 2003.

2. B. Van Hoorick, *In tegenstroom. Herinneringen 1919-1956*, s.l. [Gent], 1982, p. 197.

Over de delicate problematiek van collaboratie en repressie daalde zeker geen discrete stilte neer noch een open debat. In de plaats daarvan heerste eerder een stellingenoorlog tussen apologeten. Dat leidde in de eerste plaats tot een ondoorzichtige mix van werkelijkheid en verbeelding, wat van de weeromstuit een ambigue productie van (vaak pamflettistische) publicaties opleverde. Maar tegelijk werd – contradictoir genoeg – een onwrikbaar taboe gesponnen rondom de problematiek.

Radio- en tv-journalist Maurice De Wilde (1924-1998) was tijdens de tachtiger jaren van de vorige eeuw met zijn journalistiek-historische reeksen *De Nieuwe Orde* en *De Kollaboratie* de eerste die het taboe fundamenteel doorbrak. Voor het eerste 'wetenschappelijke' standaardwerk omtrent collaboratie en repressie moesten wij echter wachten op de publicatie van Luc Huyse en Steven Dhondt: *Onverwerkt verleden*.³

Na voornoemde interessante ontwikkelingen in de opinievorming, ontstond geleidelijk een wetenschappelijke literatuur, waarin de collaboratie en de repressie hetzij centraal stonden hetzij behandeld werden als belangrijke neven-thema's. Twee erg betekenisvolle aspecten bleven echter grotendeels verstoken van de noodzakelijke wetenschappelijke belangstelling, nl. de administratieve epuratie en de positie van de vrouw in relatie tot de collaboratie- en repressie-problematiek.

Des te revelender is de studie *Schandelijke liefde. Sentimentele collaboratie en haar bestraffing in België na de Tweede Wereldoorlog* die door Machteld De Metsenaere en Sophie Bollen wordt gepubliceerd in onderhavig *Wt*-nummer. Daarin worden het profiel en de strafmaat geschetst van de vrouwelijke verdachten van collaboratie in het algemeen en '*sentimentele collaboratie*' – de echte of vermeende omgang van vrouwen met Duitse soldaten – in het bijzonder. Via haar boekbespreking van M. Diederichs' *Wie geschoren wordt moet stilzitten. De omgang van Nederlandse meisjes met Duitse militairen* in ditzelfde *Wt*-nummer opent Sophie Bollen daarenboven de mogelijkheid tot het ontwikkelen van een comparatieve visie op de vergelijkbare problematiek van collaboratie en repressie in Nederland, beschouwd vanuit het genderperspectief.

De Metsenaere en Bollen steunen hun studie op omvangrijk en significant bronnenmateriaal: enerzijds de strafdossiers van de opgesloten vrouwen in het interneringscentrum Gent-Wollestraat en anderzijds de epuratedossiers van vrouwelijke werknemers van de Regie voor Telegrafie en Telefonie (RTT), een overheidsinstelling. Die heuristische ruimte laat hen toe zich te begeven op twee

3. L. Huyse & S. Dhondt, *Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België. 1942-1952*, Leuven, 1991.

vooral nog braakliggende studieterreinen: enerzijds de strafrechtelijke behandeling van de vrouwen en anderzijds de problematiek van de epuratie (de wegzuivering door de werkgevers, casu quo overheden).

Evenmin weg te denken uit de sfeer van oorlog en repressie is de bijdrage *Ernest Claes schrijft aan Alfons Van de Perre in de roerige herfst van 1919* door Luc Vandeweyer. Al dient uiteraard gesteld dat de echte of vermeende samenwerking met de Duitse bezetter tijdens de Eerste Wereldoorlog – en de nasleep van dat verschijnsel – tegen geheel andere achtergronden verliepen.

Toen de letterkundige Ernest Claes (1885-1968) in 1913 in de Kamer van Volksvertegenwoordigers ambtenaar werd bij het *Beknopt Verslag*, had hij als flamingantisch student in Leuven een militante periode achter de rug. Daarenboven had hij in 1912 als propagandist in ruime mate bijgedragen tot de verkiezing van de Antwerpse katholieke en Vlaamsgezinde arts Alfons Van de Perre (1872-1925).

Als ambtenaar bij de overheid kon Claes zich echter niet langer (openlijk) engageren toen Van de Perre in 1919 kandideerde voor de hernieuwing van zijn mandaat in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Die kandidatuur betekende een inwilliging van de wensen van de Antwerpse flamingantische groep omheen Frans Van Cauwelaert (1880-1961); zij botste tegelijk echter frontaal met inzichten van de conservatieve en belgicistische groep omheen de katholieke volksvertegenwoordiger Paul Segers (1870-1946).

De Antwerpse katholieken vochten in 1919 een turbulente machtsstrijd uit, waarbij de herinnering aan Vlaamse radicalisering tijdens de voorbij oorlog – enerzijds het activisme en anderzijds het Frontisme – voortdurend in het geding was: Van de Perre was de Frontbeweging genegen geweest en hij gaf daarenboven zelf voedsel aan de verdenking dat hij nog steeds een cryptoactivist was.

Ondanks zijn verleden van *“onvaderlandse handelingen”*, sleepte Van de Perre de overwinning in de wacht. Korte tijd nadien volgde echter de anticlimax: de pas (her)verkozen geneesheer nam ontslag als volksvertegenwoordiger. Hij oordeelde immers dat hij de Vlaamse zaak beter kon dienen buiten dan binnen het parlement.

Bijna een eeuw verder terug in het Belgisch tijdsgewricht situeert zich de bijdrage *1830: van de Belgische protonatie naar de natiestaat* van Lode Wils.

In dit eerste deel van zijn uitvoerige uiteenzetting poneert Wils de door zijn bronnen onderbouwde stelling dat het ontstaan van de Belgische (natie)staat de feitelijke slotfase was van een passage van de protonatie(s) in de Zuidelijke Nederlanden doorheen de grote politiek-maatschappelijke en culturele mutaties na de Franse Revolutie. Een passage die tijdens de late twintiger jaren van de

negentiende eeuw bovendien sterk gekruid werd door het Belgische 'wij'-denken dat meer en meer het cement ging vormen in de parlementaire en buitenparlementaire contestatie tegen het Hollandse regime.

Wils verbindt in zijn uiteenzetting zijn eigen onderzoek omtrent de "*cruciale parlementaire debatten in de jaren 1827-1830*" aan zijn lectuur van de wetenschappelijke literatuur die zowel in het Noorden als in het Zuiden werd gewijd aan die problematiek. Vooral de in 2005 uitgegeven doctoraalstudie *L'invention de la Belgique. Genèse d'un Etat-Nation. 1648-1830* van de UCL-historiograaf Sébastien Dubois komt hier omstandig aan bod. Betekenisvol is overigens de frase van Wils waarin hij stelt dat Dubois zich "*na het doorworstelen van bijna 2000 archiefbundels, ergert aan de voorstelling alsof niet het koninkrijk, maar 'België' geschapen werd in 1830.*"

De Gentse historiograaf Maarten Van Ginderachter had beslist geen ongelijk toen hij enige tijd geleden in dit tijdschrift de nogal sibillijnse opmerking maakte dat België "*tot vreugde van historici een complex land met een complexe geschiedenis*" is.⁴

En eigenlijk moet ook de geciteerde ergernis van Sébastien Dubois tot die vreugde gerekend worden. Een paradox te meer dus.

Maar of die voldoening door eenieder in dit land gedeeld wordt, is op zichzelf alweer een andere vraag. Met alweer een complex antwoord.

FRANS-JOS VERDOODT | REDACTIESECRETARIS WT

4. M. Van Ginderachter, Communautaire breuklijnen en de *from below*-aanpak in de historiografie van de Vlaamse beweging, in: *Nationale bewegingen & geschiedschrijving. Acta van het colloquium over de geschiedschrijving van de Vlaamse beweging en van andere nationale bewegingen in Europa*, Bijzonder nummer van *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 64, 2005, p. 81.